

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1846>

Volume 6 Issue 8 , p. 241-252, October 2013

ARİF AY ŞİİRİNDE ŞEHİR ALGISİ*

CITY PERCEPTION IN THE POETRY OF ARİF AY

Yrd. Doç. Dr. Abdullah HARMANCI

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi

Abstract

Arif Ay who entered into the world of literature with the journal *Edebiyat (Literature)* directed by Nuri Pakdil published his first poetry book “*Hıra*” in 1978. Arif Ay who published many poetry books and deepened and enriched his poetry compiled his poetries in 2006 with his book titled *Güne Doğan Koşu* . Poet who did not ignore emotional world of the individual all along his life attempted to trace social and global responsibilities and sensitivities, on the one hand. His book *Şiirimin Şehirleri (the Cities of my Poetry)* published in 2011 catches deepness of the cities of Islamic Geography, makes cities speak, witnesses their grieves, and actually the grieves of all the humanity and also write the peaceful periods of cities in history in verses. He discusses both passes and presents of the cities such as Istanbul, Jerusalem, Damascus, Buckram, Samarqand, Baghdad, Mecca, Medina, Cairo mostly within a civilization issue. While expressing material and moral growth of cities obtained in periods in which the they lived their most successful days of the Islam Civilization , material and moral regression of today is versified with a lament style. Poet perceives the world as past and present, west and east, oppressor and oppressed, tyrant and innocent antinomies and

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

assesses cities in parallel with this. In this article, city, history and civilization perspective reflected on the poetries of Arif Ay will be attempted to be analyzed.

Key Words: City, Poetry, Turkish Poetry, Arif Ay

Öz

Edebiyat dünyasına Nuri Pakdil'in yöneticiliğini yaptığı *Edebiyat* dergisiyle giren Arif Ay, ilk şiir kitabı *Hura'yı* 1978 yılında yayımlamıştı. Bu tarihten itibaren çok sayıda şiir kitabı yayımlayıp şiirini derinleştiren ve zenginleştiren Arif Ay, 2006 yılında *Güne Doğan Koşu* adıyla toplu şiirlerini bir araya getirdi. Şiir hayatı boyunca, bireyin duygu dünyasını ihmal etmeyen şair, bir yandan da, toplumsal, evrensel sorumlulukların, duyarlıkların izini sürmeye çalıştı. 2011 yılında yayımlanan *Şiirimin Şehirleri* adlı kitabı, İslam coğrafyasının şehirlerini tarihsel derinlikleri içinde yakalamakta, şehirleri konuşturmakta, onların acılarına daha doğrusu tüm insanlığın acılarına tanıklık etmekte, bir taraftan da şehirlerin tarihteki huzurlu dönemlerini mısralara dökmektedir. İstanbul, Kudüs, Şam, Buhara, Semerkand, Bağdat, Mekke, Medine, Kahire gibi şehirlerin hem geçmişleri, hem de bugünleri, daha çok bir medeniyet problemi içinde ele alınmaktadır. Şehirlerin, İslam medeniyetinin en başarılı günlerini yaşadığı dönemlerde elde ettikleri maddi ve manevi yükselişler övgü üslubu içinde dile getirilirken, günümüzde içinde bulunulan maddi ve manevi gerilemiş ya da düşüş bir ağıt üslubu içerisinde şiirleştirilir. Şair, dünyayı, dün ve bugün, Batı ve Doğu, ezen ve ezilen, zalim ve mazlum zıtlıkları içinde algılar ve şehirleri de buna paralel bir biçimde değerlendirir. Bu makalede, Arif Ay'ın şiirlerine yansıyan şehir, tarih ve medeniyet perspektifi çözümlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şehir, Şiir, Türk Şiiri, Arif Ay

GİRİŞ

1.Arif Ay ve *Edebiyat* Dergisi

Arif Ay, 1953 Niğde doğumludur. İlk şiirini 1975 yılında *Edebiyat* dergisinde yayımlamıştır.¹ Bu da, üniversite yıllarında, yolunun Nuri Pakdil ile kesiştiği anlamına gelmektedir. Nuri Pakdil, çıkardığı *Edebiyat* dergisi ve bu derginin yayınlarıyla, her şeyden önce, kendisini "yazı"ya ve "eylem"e adanmışlığıyla, yetiştirdiği yazar ve şairlerle, modern edebiyatımızın önemli isimlerinden biri olmuştur.² 1943'te ilk kez yayımlanan *Büyük Doğu* ve 1960'ta yayımlanmaya başlayan *Diriliş* dergilerinin başını çektiği, modern edebiyatımız içerisinde yer alan İslami edebiyat çizgisinin devamı olarak görebileceğimiz *Edebiyat* dergisi, kimi kaynaklarda "Yeni İslamcı Akım" olarak

¹ *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, C.1, 3.bs., YKY, İstanbul, 2010, s. 152.

² Nuri Pakdil hakkında pek çok önemli yazı yayınlanmıştır. Burada onun kişiliğini ön plana çıkarması bakımından iki yazıya dikkat çekmek istiyoruz. Hüseyin Su, "Çelik Adam", *Hece*, Ocak 2004, S.85, s.8-15.; Rasim Özdenören, "Tavır Koymanın Dili", *Yedi İklim*, Ocak 1995, S.58, s.7-10.

anılır.³ 1969 yılının Şubat ayında çıkan ilk sayısından itibaren “yerli düşünce” paralelinde bir “yerli edebiyat” iddiasında olan Nuri Pakdil’in *Edebiyat* dergisi, “yerli”liği doğrudan doğruya İslami dünya görüşü çerçevesinde anlamış ve derginin on beş sene süren yayınında bu gerçeğin altı sürekli olarak çizilmiştir.⁴ Arif Ay’ın da dünya görüşü ve edebiyat anlayışı, *Edebiyat* dergisi çevresinde şekillenmiştir. Derginin kapandığı güne kadar Arif Ay, Nuri Pakdil’e en yakın isimlerden olmuş, yazı ve şiirleriyle *Edebiyat* dergisini temsil eden imzaların başında gelmiştir.

Edebiyat dergisi yazarları sürekli olarak, özelde Türk milletinin, genelde ise İslam milletinin temel meselesinin medeniyet seçimi olduğunu, 19. yüzyıldan itibaren İslam ümmetinin medeniyet seçimi noktasında yanlış bir yola girdiğini savunurlar. Türk modernleşmesinin mahiyetini eleştirirler. Batılı kurumların sorgulanmadan ülkemize aktarılmasının, kendi ölçülerimizin, değerlerimizin yok sayılmasının yanlış olduğunu bildirirler. İslam’ın temel kaynak olduğu yerli bir düşünceye sahip olmamız gerektiğini ve bütün sosyal, siyasi, kültürel alanlarda yerli düşünce kaynaklı kurumların, yaşama biçimlerinin üretilmesi gerektiğini düşünürler. İslam milletinin bu şekilde Batılılaştırılarak özünden uzaklaştırılmasının edebiyat yoluyla gerçekleştirildiğini, bu sebeple de ayağa kalkmamız için gene edebiyatın bir işlev üstlenebileceğini savunurlar.⁵ Yani edebiyat, Müslümanların bilinçlenmesinde önemli bir işleve sahiptir. Ancak buradan, sloganik, güdümlü bir edebiyatın hedeflendiği de anlaşılmalıdır. Edebiyat kendi kuralları çerçevesinde, insanları buldukları karanlıklara, kötülöklere karşı uyarmalıdır. Bu çerçevede Batı’ya ve Batılılaşmaya ağır eleştiriler yönelten dergi yazarları, İslam milletinin özellikle 19. yüzyıldan itibaren büyük bir yenilgiye uğradığı, ancak kendi değerlerimize dönerek bu büyük yenilgiden kurtulabileceğimiz görüşündedirler.

Edebiyat dergisi yazarlarının alamet-i farikalarından biri de, Ortadoğu coğrafyasına eserlerinde ayırdıkları geniş yerdir. Şiirlerinde, denemelerinde, çevirilerinde Ortadoğu bilinci uyandırmak için uğraşmış, Ortadoğu milletleriyle milletimizin irtibatını artırmaya çalışmışlar, ümmet bilinciyle hareket etmişlerdir.

³ Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, C.3, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., İstanbul, 1974, s.669-676.

⁴ Konuyla ilgili olarak bakılabilecek yazılardan biri Nuri Pakdil’in ilk sayıdaki yazısıdır. Nuri Pakdil, “Kalemin Yüğü”, *Edebiyat*, Şubat 1969, S.1, s.1-4. Osman Özbahçe, Rasim Özdenören’e, *Edebiyat* dergisinin “yerli”liğinden ne anlaşılması gerektiğini sorar. Özdenören’in cevabı bu kelimenin dergi kadrosunun zihninde İslami çağrışımlar yaptığı yönündedir. Bk. Osman Özbahçe, “Rasim Özdenören’le Edebiyat Dergisi ve Nuri Pakdil’in Yazarlığı Üzerine”, *Atlılar*, Haziran-Ağustos 2001, S.9, s.31. Ayrıca bk. Hanifi Aslan, *Edebiyat Dergisinin Özetli Fihristi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 1996, s. 14-15.

⁵ Bu düşüncenin izi sürüldüğünde, Nuri Pakdil’in üzerinde büyük etkisi olan Fethi Gemuhluoğlu için yazdığı *Bağlanma* kitabında ilginç satırlarla karşılaşırız. Henüz bir üniversite öğrencisi olan Pakdil’e, milletimizin edebiyatla yabancılaştırıldığı ve gene edebiyatla düştüğü yerden kalkacağı anlamına gelecek düşünceleri Fethi Gemuhluoğlu söylemiştir. Bk. Nuri Pakdil, *Bağlanma*, Edebiyat Dergisi Yay., Ankara, 1979, s.25.

Batılılaşmanın bizim üzerimizde yarattığı olumsuz sonuçlardan birinin de, mensubu olduğumuz İslam milleti ile aramızda açılan büyük boşluk olduğunu vurgulamışlardır. Dünya görüşü ve sanat anlayışı bu dergi etrafında teşekkül eden Arif Ay da, tarihe ve coğrafyaya ama en başta Ortadoğu'ya kimliğinin bir parçası olarak bakar.⁶ Mekke, Medine, Bağdat, Şam, Konya, Bursa, İstanbul, Buhara, Kudüs ya da Semerkant, şehirlerden bir şehir değil, İslam medeniyetini temsil eden beldelerdir. Tarih ve coğrafya, zaman ve mekân, Arif Ay için dünyaya bakışının, "dava"sının, "mücadelesi"nin sembolleridir. Medeniyetleri, dinleri şehirler temsil eder. Dolayısıyla, Şam'ın veya Bağdat'ın kan, zulüm altında olması, İstanbul'un önü alınamaz bir biçimde -sözde- modernleşmesi ve dünyanın herhangi bir kentinden farksız olacak şekilde tek tipleşmesi, Kudüs'ün Müslümanların yönetiminden çıkması, Semerkant'ın, Buhara'nın eski ışıklarını yitirmesi; dünyaya Müslüman nazarıyla bakan, tarihe ve coğrafyaya İslami endişelerle eğilen Arif Ay'ın tepki göstermesi gereken durumlar olarak belirlemektedir. *Şiirimin Şehirleri*'nde yer alan şiirler, işte tam da böylesi bir Müslüman bakışının tezahürüdür. Bu bakış, Nuri Pakdil'e, Sezai Karakoç'a, Necip Fazıl'a, Mehmet Akif'e kadar uzanır.

Arif Ay, çok sayıda şiir kitabı yayımlanmış olmasına rağmen, şehirlere dair şiirlerini bu makaleye konu edindiğimiz kitabında toplamıştır. (Bu yazının bir tebliğ olarak sunulduğu anlaşılıyor; ancak girişte bununla ilgili bir dipnot mevcut değil. Bu yazının bildiriden hazırlandığı belirtilmeli.) *Şiirimin Şehirleri*'nde yer alan şiirler, ikisi hariç, Irak'ın Amerika Birleşik Devletleri tarafından işgal edildiği günlerde, edebiyat dergilerinde "Bağdat'a Dönen Şiirler" adıyla seri bir biçimde yayımlanmıştır. Kitabın sonunda yer alan "Bosna Ah Bosna" ve "Vaynakh" şiirleri, daha önceki senelerde yazılmış ve tematik uygunluk sebebiyle kitaba dâhil edilmiştir. Bu iki şiir dışındaki metinler, bir tek şiirmiş gibi de okunabilir.⁷

2. Dün - Bugün Karşıtlığı

Arif Ay şiirindeki şehir algısı, onun dünya görüşüyle birebir örtüşmektedir. Arif Ay'ın şehirlere bakışı, karşıtlıklar üzerinden kurulmuştur. Hak – batıl, tevhit – şirk, hilal – haç, İslam – küfür, mazlum- zalim, Doğu- Batı kelimeleriyle kuracağımız karşıtlıklar, şehirlere yönelişteki temel bakış açısını, dünya görüşünü verir. Ancak bu temel

⁶ Cemal Şakar, Nuri Pakdil'in tarih anlayışını irdelediği bir yazısında "...coğrafya, tarihsel bilincin tezahür ettiği mekân olması bakımından önemlidir. Zira coğrafya hem geleneğin kendini çeşitli biçimlerde ifade edebildiği somut, elle tutulur mekândır hem de tarihsel bilincin sürekliliğini sağlayan izlerin taşıyıcısıdır." demektedir. Cemal Şakar, "Nuri Pakdil'in Tarih Perspektifi", *Düşünen Kalem Nuri Pakdil* içerisinde, Kahramanmaraş Belediyesi, Ankara, 2011, s.119.

⁷ Arif Ay kendisiyle yapılan bir söyleşide şunları söylemektedir: "Şiirim baştan beri iki damarda aktı geldi. Bu damarlardan biri aşk ve hayatın bendeki büyüğü. Öteki de başkaldırı, muhalif duruş; acıya, zulme, kıyım, sömürüye karşı zalime duyulan öfke. Bu kitap ikinci damarın ürünü." Asım Öz, "Arif Ay ile Şiir ve Siyaset Üzerine", <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=192987> (15.09.2012) Ayrıca Arif Ay şiiriyle ilgili olarak bk. Turan Karataş, "Arif Ay'ın Şiirlerinde Medeniyet Eleştirisi", Hece, Mart 2007, S.123, s.84-88.; Mehmet Narlı, "Şair Ahlakı, Arif Ay, Hıra ve Dosyalar", Hece, Mart 2007, S.123, s.95-99.; Tahir Zorkul, "Gelenek ve Arif Ay'ın Şiiri", *Turkish Studies*, Spring 2012, Volume 7/2, s.1301-1319.

çatışmanın daha çok “dün ve bugün”, tarihî olan ve modern olan, yaşanmış olan ve yaşanmakta olan biçiminde genellikle ikincisinin aleyhine olarak tezahür ettiğini belirtmemiz gerekir. Yani temeldeki hak ve batıl çatışmasının, şiirlerdeki tezahürü daha çok “güzel dün, korkunç bugün” biçimindedir. Yukarıda *Edebiyat* dergisinin dünyaya ve sanata bakışını özetlemeye çalışırken vurguladığımız gibi, Arif Ay’ın bugünü ve dünü okuyuşu, İslam medeniyetinin son iki yüzyıl içerisinde yaşamış olduğu büyük geri çekilmeye ilişkindir. Büyük bir medeniyet, bir şekilde geri çekilmiş ya da “durdurulmuştur”. 20., 21. yüzyılda yaşayan Sezai Karakoç gibi Müslüman şairlerin bu travmaya karşı geliştirdikleri tavırların başında, bu medeniyetin yeniden diriltilebileceğine inanarak ve bu hedefe kilitlenerek bir hayat ve edebiyat biçimi geliştirmek yer alır. Arif Ay da genel anlamda bu yeniden var olma hayalini, hedefini benimsemiş olmakla birlikte, *Şiirimin Şehirleri* kitabında, derin bir hüznün ve acının, belki büyük bir umutsuzluğun, büyük; ama sonuna kadar gitmeyen bir mümin umutsuzluğunun varlığını hissettirdiğini görürüz.

Şehirleri konuşturan Arif Ay, şiirlerin başında tarihe göndermeler yaparak, söz konusu şehrin parlak geçmişinden örnekler sunar. Dün, İslam medeniyetinin, ilmiyle, sanatıyla, yönetimiyle, adaletiyle parladığı bir zaman dilimidir ve bu “parlak günler”, tarihi olaylara, tarihi kişilere, peygamberlere, ilim adamlarına, kahramanlara, devlet adamlarına, şairlere ve gönül ehli kimselere değinilerek örneklenir. Arif Ay’ın şehirleri konuştururken böylesi göz alıcı bir atmosfer çizmesinin sebebi, günümüzde yaşanan olumsuzlukları çarpıcı bir biçimde gösterebilmektir. Yani dün böylesine güzel ve şaşıklı iken, bugün İslam ümmeti acınacak haldedir. Bu olumsuz değişimin etkileyici bir biçimde verilmesi, kırılmanın gerçek anlamda okura hissettirebilmesi için, “güzel dünlerden korkunç bugünlere” hızlı bir biçimde geçilir. Şimdi buraya kadar ileri sürdüğümüz tespitlerimizi örnekleyelim:

“İstanbul Konuşuyor” şiirinde “Ben İstanbul / omurgası tarihin / hem şarkım hem garp / bende gömüldü Bizans / bende dirildi Endülüs / bende doğdu güneş bende battı” (s. 11)⁸ mısralarıyla İstanbul’un tarihî portresine göndermeler yapılır. Kitaptaki hemen her şiir gibi, bu şiir de bir güzelleme ile başlar. Böylesine güzel, albenili bir biçimde tanıtılan İstanbul, birkaç mısra sonra tarihî kırılmayı yaşayacak ve bu bir hayal kırıklığına sebep olacaktır: “tarihin suları hep böyle çınladı Boğaz’da / atlas işlemeli tahtımı güveler yedi / çürüdü divanlar / bî-idrak çağa erdik” (s.11). Kitabın temel izleği olan dün ve bugün çatışması, İstanbul üzerinden bu şekilde gösterilir. İstanbul, diğer şehirlerden ayrı olarak, modern hayata boyun eğmişliğiyle, yabancılaşmışlığıyla verilir. Zira İstanbul örneğin bir Bağdat ya da Şam gibi silahlı çatışmaların, savaşın mekânı olmayalı, uzun bir zaman geçmiştir. İstanbul, şairde daha çok kültürel anlamda bir yozlaşmanın öznesi ya da nesnesi olduğu hislerini uyandırmaktadır:

⁸ Bu makale boyunca, Arif Ay’ın *Şiirimin Şehirleri* adlı kitabından yapılacak alıntılarda, sadece kitabın sayfa numarası verilecektir: Arif Ay, *Şiirimin Şehirleri*, Okur Kitaplığı, İstanbul, 2011.

“tefrişte büyük gelişme / ne modern içmimarlar türedi / her eve kanepa-çekyat / daha ne kadar avunurum gölgeyle / kendime ait sabah rüzgârım bile yok / tarihin duldası kalbim acüzeler zulası” (s.12).

Ayrıca aynı şiirde, toplumsal eleştiri olarak görebileceğimiz pasajlara rastlanır: “nasıl ders versin size şimdi / şu kitapsız muallim / kürsüler dans pisti / kıvrır babam kıvrır / kimi kafa kimi kadeh tokuşturur” (s.14) İstanbul’un “bugünü” olumsuzluklarıyla verilirken, görüldüğü gibi, modern hayata ayak uydurmuşluk ya da yabancılaşma diyebileceğimiz bir değişim örneklenir. Şu mısralar ise, bütün dünya şehirlerinin tek tip bir hale getirilmesinin eleştirisidir: “ikiz kuleden Kudüs’e / Ötüken’den Brüksel’e / tornalanıyor dünya / unutuşun ve tarihin tezgâhında” (s. 15). Şiirin final bölümü bütün bu anlatmaya çalıştıklarımızı resmeder: “hangi el güzel dokunmuştu / hangi sevinç cam gibi kırılmıştı / hangi endamın aydınlığı / küpe çiçekleri gibi pencerelerde / nakışlı minderler gibi odalarda / eski zaman aynası gezdiren soylu ruh / hani nerede / şükür döken kumsaati / pas tuttu bağrıma saplanan hançer / bir kolum Tuna / bir kolum Dicle Fırat / ey kardeşim Bağdat / acın acımdan geçer / tarihin küflü sayfasına altın yaldızlı bir yaprak düşer” (s. 16).

“Semerkand Konuşuyor” şiirinin tamamı bu şehre yöneltilmiş bir methiyedir. Şiirin satır aralarında dün – bugün çatışmasının belirtileri açıkça hissedilir. Şiiri saran güzelleme ifadeleri sadece “dün”den ibaret de değildir. Dünden bugüne uzanan çizgide var olmuş ve var olan bir şehirden bahsedilmektedir. Ancak kimi imalarla “bugün”ün şehre ait güzellikleri gölgelediği de hissettirilir. “Ben Semerkand / pamuğu kâğıda / kâğıdı medeniyete dönüştüren kent” (s.19) mısralarıyla başlayan şiir, “ey sebillerinde zamanı dinlendiren / aşk kuşlarının inip kalktığı Semerkand” (s.19) şeklinde devam eder. Şiir boyunca kullanılan “ey şehirlerin evliyası”, “ey şehirlerin hocası”, “ey şehirlerin rüyası”, “ey zamanımın daüssılası”, “ey şehirlerin hası”, “ey geleceğimin duası” ifadeleri, bir leitmotif işlevi görür. Bugün yaşanmakta olan olumsuzluklar ise, şiirde, “kervanları gitmiş hanlar gibi / ıssız ve yorgun / gecelerimin büyüü” mısralarıyla verilir.

“Buhara Konuşuyor” şiirinde ise, Semerkand’ı anlatan yukarıdaki şiirin tersine, “dün”ün güzelliklerinden ziyade bugünün olumsuzlukları vurgulanır. İki şiirin birbirini tamamladığını söylemek mümkündür. Zira Semerkand anlatılırken daha çok güzellikler yapılmakta, Buhara anlatılırken daha çok eleştiriler gündeme gelmektedir. İki şiir bir bütün gibi okunduğunda, kitabın genel çizgisi anlaşılacaktır. “Ben Buhara / İslam’ın kubbesi / güm güm vuruyor / dağın içindeki kalp / yaşlı bağrımın içindeki kalp / ha yarıldı ha yarılacak / hala uğuldar durur kulağımda / akınların rüzgârına karışan nal sesi” (s.25) mısralarıyla başlayan şiirde, şehrin yaşlılığına, yorgunluğuna vurgu yapılır. “yoksa yıkıldı mı o atlar / dönmedi onlar / dönmedi oğullarım / dönmediler bir daha / bomboş kaldı şu uçsuz bucaksız hara / ve ben yaşlı Buhara” (s.26) mısraları, Sezai Karakoç’a gönderme yapmasının dışında, medeniyetimizin Batı karşısında aldığı yenilginin de altını çizer. Haranın atsız kalması doğunun gerçek gücünü yitirmesi anlamına gelir. “ben ki hasretten bir dağım / ıpıssız kaldı otağım / Bağdat, Şam, Mekke, Medine / Kudüs, İstanbul, Endülüs / hani her

biriniz yıldız yıldız / göğümü süslerdiniz / fersiz gözlerim sizi arar / ne oldunuz” (s.27) ifadeleri, aslında bütün bir kitabın manzarasını çizmektedir. Şiirin her şeye rağmen umutla bittiğine şahit oluruz: “ruhum kar altında toprak gibi / çıkmayı bekler bahara / ben ki kadim Buhara” (s.29). Bu mısralar, Sezai Karakoç’un benzetmesiyle, İslam medeniyetinin yeniden “dirileceğine” olan inancın veciz bir ifadesidir. Ayrıca, 20. ve 21. yüzyıllarda yaşanan olumsuzlukların Müslüman birey üzerinde yarattığı umutsuzluğun hiçbir zaman sonuna kadar umutsuzluk olamayacağını, Allah’ın rahmetinden ümit kesilemeyeceğini gösteren mısralardır.

Kitapta Şam şehriyle ilgili iki ayrı şiir bulunmaktadır. “Şam Konuşuyor” şiiri hem dünün güzelliklerini hem de bugünün zulmünü, “kan”ını, kahrını anlatır. Bu şiirin ilk bölümü Şam’ın tarihine yönelerek gerçek anlamda bir methiye özelliği taşır: “Ben Şam / adım akşam / denklere ipek, baharat ve kitap kokan / kervanlar bende konaklar / bende saklı tarihin aklı / bende şikeste-dil insanlığın aşkı / peşinde Mevlana ateşi / gezdirir durur sokaklarım Şems’i” (s.33). Şiirin bir başka bölümünde Şam’ın tarihini süsleyen değerli şahsiyetlerden bahsedilir. Bilal-i Habeşi, Hz. Yahya, İbn Arabi, Ali Şeriatî, Hz. Zeynep, Halid bin Velid, Vahdeddin Han... gibi Şam’la bir biçimde yolları kesmiş isimler vurgulanır. Bu güzelliklerin ardından “bugün”ün karanlık manzarası resmedilir. “tutsağı oldum Umumi Harbin / kırıldı Osmanlı denen billur avize / bin parçaya bölündük / birer şamdanız şimdi / kendimize bile yetmez aydınlığımız” (s. 35) dizeleri, İslam medeniyetinin yaşadığı tarihi kırılmayı, tarihi yenilgiyi anlatır. Bugün, “kan”dır, kahrıdır, zulümdür. Şam’ı anlatan diğer şiir olan “Şam Baharı” da bu kahrın, zulmün altını çizer.

Kudüs, bütün İslam dünyasının 20. yüzyılda kanayan yarası olmuştur. Bunun sebebi, bu şehrin İsrail devletinin eline geçmiş olmasıdır. Dolayısıyla, edebiyatımızda Kudüs’ün diğer şehirlerle kıyaslandığında ayrı bir yeri vardır. Kudüs bu çağın Müslümanları için bir acıdan, bir hüzünden, bir ayrılıktan ibarettir. “Kudüs Konuşuyor” şiiri beş bölümden oluşur. İlk üç bölümde Kudüs’ün peygamberler tarihine beşiklik etmiş geçmişi vurgulanırken, son iki bölümde bu kutlu geçmişin kana bulanışı üzerinde durulur. Yani dün ve bugün çatışması şiirin tüm bölümlerine yayılmıştır. Dünden bugüne, tarihten günümüze uzanan çizgi, şiirin bölümleri arasında gayet muntazam bir biçimde paylaştırılmıştır. İlk bölümde Hz. Davut, Hz. Musa ve Hz. İsa’nın şehirdeki izlerine gönderme yapılır. İkinci bölümde Peygamberimiz ve Miraç hadisesi vurgulanır. Üçüncü bölümde Peygamberimizin Kudüs için söylediği övgü dolu sözler alıntılanır: “Ey Kudüs! Allah’ın seçtiği toprak ve onun kullarının vatanı! (...) Sana doğru inen çiğ taneleri bütün hastalıklara şifa getiriyor. Çünkü geldiği yer, Cennet’in bahçeleri” (s.45). Dördüncü bölümde geçen “insanlığın çarpan kalbi vuruldu / insanın kendini gördüğü ayna / tuz buz” (s.46) mısraları, okuyucuyu beşinci bölüme hazırlar. Beşinci bölümde ise zulüm, kan, kahr,

gözyaşı, beddua vardır. Zira Kudüs, 20. yüzyılda, Batı'nın Müslümanlara uyguladığı zulmün, öfkenin simgesidir.

“Mekke Konuşuyor” şiirinde geçen “Muştular şehri / ezel ve ebedin / yankısını arıyorum insanlık çölünde sesimin” gibi mısralar, şiirin “güzelleme”sidir. Esasen Mekke ve Medine şehirleri için övgü makamında söylenecek fazla bir söze gerek yoktur. Zira bu iki şehir Peygamberimizin şehridir ve dünyada hiçbir şehirle kıyaslanamaz. Arif Ay'ın bu iki şehir için yazdığı şiirlerde bu durumun farkında olduğunu ve övgü mısralarını çok fazla uzatmadığını görürüz. Peygamberimizin hayatına yapılan atıflar dışında “Mekke Konuşuyor” şiirinde ilgi çekici olan dün – bugün karşıtlıklarına yapılan vurgudur. “kırıldı kervan yıkıldı denk / ıssızlığa büründü tekke / yok artık paradan çok ilim taşıyan tacir / alışverişten çok şiir okunan panayır” (s.51) gibi mısralarda, güzel günlerin geride kalışı ve bugüne yansıyan hüznün altı çizilir. “Medine Konuşuyor” şiiri ise, sadece geçmişin güzellikleriyle hatırlandığı bir şiirdir. Belki de Peygamberimizin aziz hatırasını incitmemek adına, diğer şiirlerin tersine bu şiirlerde, “bugün”, zulüm ya da konformizm üzerinden anlatılmaz.

“Kahire Konuşuyor” şiiri, kitaptaki diğer şiirlerin genel manzarasına uygunluk göstermez. Kahire, kendini anlatırken, geçmişini büyük bir övgü ile ele almaz. Burada bugüne, bugünün olumsuzluklarına yapılan vurgu oldukça kısımdır. Geçmiş daha çok, Hz. Musa, Firavun, Hz. Eyüp, Hz. Yusuf üzerinden sunulur. Buna ek olarak, Osmanlı devleti dönemi ve Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan da bahsedilir. Yukarıda formülize ettiğimiz “güzel dün, korkunç bugün” sloganı bu şiir için çok fazla geçerli değildir. Ama gene de, şiirin sonunda geçen “Yusuf'un kuyusundan fıskıran petrol / plastik elmalara dönüşürken” (s.67) mısraları, kitabın genel yaklaşımına uygundur.

Kitapta Bağdat konulu üç şiir bulunmaktadır. “Bağdat Konuşuyor” bunların ilkidir. Bu şiirin ilk bölümü “Allah” kelimesinin bir haykırış biçiminde üç defa yazılmasından oluşur. Bu şiir “şiir dili” bağlamında düşünüldüğünde, “yazım sapması”na örneklik teşkil eder ve sadece bu bağlamda bile şiirimiz açısından bir özgünlük taşır. “Bağdat Konuşuyor”un ikinci bölümü görsel şiir bağlamında düşünülmesi gereken bir örnektir. Ağlayan ve yaşları yerine harfler dökülen bir göz ve Kabbani ile Fuzuli'den yapılmış iki alıntı şiiri meydana getirir. Bağdat konulu ikinci şiir “Bağdatlı Anne Konuşuyor” adını taşır. “Yalnız bir çığlığım ben” nakaratının tekrarlandığı şiirde, Bağdat'ta patlayan bombalar, yapılan zulüm trajik bir dille sunulur. Bağdat konulu bir başka şiir de “Bağdatlı Çocuk Konuşuyor” başlığını taşır. Burada, babası öldürülen bir çocuğun bu zulme tanık olan Müslümanlara sesleniş dile getirilmektedir.

Görüldüğü gibi, Arif Ay'ın *Şiirimin Şehirleri* adlı kitabında, daha çok bir dün – bugün karşıtlığı söz konusudur. Şiirlerdeki temel karşıtlık, hak – batıl, şirk – tevhit karşıtlığı olsa da, bu zıtlığın görünümü, daha çok dünün barış ve esenlik dolu oluşu ile bugünün savaş, zulüm ve karanlık dolu oluşu biçimindedir.

3. Zalim ve Mazlum

Şiirimin *Şehirleri*'nin ana izleklerinden biri de "zulüm"dür. Neredeyse kitabın hemen her sayfasında zulüm, zalim ya da kan kelimelerine rastlarız. Bugünü çirkinleştiren, karartan unsur da bu kan ve zulümdür. Kitabın ön sözünde, şairin, "Bu şiirler Bağdat'ın yakılıp yıkıldığı, işgal edildiği günlerde yazılmaya başlandı ve *Bağdat'a Dönen Şiirler* adıyla yayımlandı. İslam'a başkentlik yapmış şehirler Bağdat'ın acısına ortak edilerek konuşturuldu." (s.7) dediğini hatırlayacak olursak, kitabın hemen her sayfasını dolduran zulüm temasının varlık sebebini daha iyi anlarız.

"Buhara Konuşuyor" şiirinde geçen "sen Bağdat ben Buhara / nasıl da benzeriz birbirimize ah / kırmızı zambakların / bademlerin kokusu / gider gelirdi aramızda / şimdi kan kokusu her taraf" (s.28) mısraları, badem kokusundan kan kokusuna çarpıcı bir biçimde geçilerek okur üzerinde yaratılan etki artırılır. Badem kokusu geçmiş güzel günlerin simgesi iken, kan kokusu Müslümanlara yapılan zulümlerin simgesidir.

"Şam Konuşuyor" şiirinde "Dicle gibi Fırat gibi akan / kanda boğuluyorum kanda / Kandehar'da, Grozni'de, Kudüs'te, yeryüzünde / çakalları efendi kılan çağın / bitecek bir gün bu çakal düğünü" (s.34) mısraları da, Müslümanlara uygulanan zulmün ve akıtılan Müslüman kanının acısını dillendirir. Gene Şam'ı anlatan başka bir şiirde, "yasımızı yastık yapanların / uykuları cinnet / zalimlere cehennem / mazlumlara cennet" (s.39) denilir. Zulüm, genellikle zalim ve mazlum üzerinden anlatılır.

"Kudüs Konuşuyor" şiirinde geçen şu mısralar, sadece Batı'nın uyguladığı zulmü değil, bu zulme gözlerini kapayan yöneticileri de eleştirir. "görmüyor musunuz beni diyor / parçalanmış bebeğini bağrına basan anne / kanlı dolarlar üstüne taht kuran / meleği kovan / şeytanı doyuran sofralar kuran / emirler, şeyhler, krallar / başınıza yıkılsın saraylarınız / batsın nasırlaşmış yüreğinize kuleleriniz / mutluluk ne zamandan beri şahsi / hesabım seninle / ey göğümden bombalar yağdıran vahşi" (s.47) mısraları, Mehmet Akif Ersoy'a da bir gönderme içerir.

Zulüm temasının en açık bir biçimde ön plana çıktığı şiirler "Bağdatlı Anne Konuşuyor" ve "Bağdatlı Çocuk Konuşuyor" başlıklarını taşır. Bütün bir hayatı kana, zulme bulanmış bir annenin dilinden anlatılan şiir, Bağdat'tan acılı portreler sunar. Aynı şekilde Bağdatlı çocuk da öldürülen babasının acısını dile getirir ve bu acıya tepki vermeyen Müslüman amcalara seslenir. Şiirin ilk bendinde, zalimlerin kimler olduğuna dair açık bir adres de verilmektedir: "Babamın elleri vardı / arada bir başımı okşardı / babamı öldürdü coniler / başımı okşamak için / elleriniz yok mu sizin" (s.77).

4. Biçim ve Biçem

Kitaptaki şiirlerin "söylediği"ne değil de "söyleyiş"ine bakıldığında, ilk dikkatimizi çeken özellik, şiirlerin oldukça açık bir biçimde yazılmış olmasıdır. Şair, adeta, alçak gönüllülük yapmakta, anlamı gizleyip artistik seviyeyi yükseltmek yerine,

söyleyeceğini bütün berraklığıyla ifade etmektedir. Şairin İslam coğrafyasında gördükleri, tanık oldukları, iç dünyasında büyük bir acıya sebep olmakta ve bu acılar doğrudan şiirleşmektedir.

Şiirlerin böylesine açık bir biçimde dile getirilmesinin bir sebebi de, hemen bütün şiirlerde öykülemenin⁹ kullanılmasıdır. Şiirler, çoğunlukla “Ben İstanbul”, “Ben Mekke”, “Ben Medine” şeklinde başlamakta ve Bağdat’a seslenilmektedir. Şairin bu tercihi, şiirlere geçmiş zaman kipiyle bir anlatımı getirir. “bende gömüldü Bizans / bende dirildi Endülüs” (s.11) mısralarında fiillere gelen ekler, öykülemenin, kitabın daha ilk mısralarında başladığını gösterir. Şiirlerde tarihe çokça yer verilmesi ve kadim şehirlerin konuşturulması ise, bu öyküleme üslubunun sebebidir. Tarihe verilen önem öyküleme üslubunu, öyküleme üslubu ise sarih bir anlatımı önceler.

Her şair gibi Arif Ay da, kelimeleri anlamlarından öte, ses güçleriyle kullanmayı sever. Ancak bu kitaptaki genel tasarrufa uyararak, ses oyunlarında da aşırı gitmez. “kırık (kırık mı kırık mı?) kumalı evin / kırık kamalı külhanbeylerine” (s.13) mısralarında olduğu gibi, aliterasyona¹⁰ yaslanır. “yılıya mı kaldı / yoksa yıkıldı mı o atlar” (s.26), “Osmanlının kırılan kavalıyım / Kavalalı’nın elinde” (s.66) gibi mısralarda, seslerin çağrışımlarına yaslanır.

İlk şiiri “Denizi Giymek” olan Arif Ay, şiirlerinde anlam sapmalarına, bir başka deyişle alışılmamış bağdaştırmalara¹¹ çokça yaslanırsa da, *Şiirimin Şehirleri*’nde anlam sapmaları çok yoğun olarak kullanılmaz. Ancak “Bağdat Konuşuyor” şiirinde, “Allah” lafzının bir çığlık şeklinde yazılmış olması yazım sapmasına ilginç bir örnektir.

Kadim şehirlerin konuşturulması, Arif Ay’ı ister istemez “tarihî olan” a götürür. Bu da metinlerarasılık¹² olarak adlandırılan yöntemin, Arif Ay şiirine uygulanmasını kaçınılmaz kılar. Zira bu kitaptaki şiirler, geçmiş insanlara, geçmiş olaylara, geçmiş insanların ya da şairlerin sözlerine göndermelerle doludur. Bilgi, birikim, kültür şiiridir aynı zamanda *Şiirimin Şehirleri*. Arif Ay’ın bakışı daha çok peygamberler tarihine yönelir. İslam’ın kadim şehirlerinde dolaşmak, onları konuşturmak, peygamberler tarihini, İslam tarihini, Osmanlıyı gözümüzün önüne getirir.

Sonuç

Arif Ay’ın dünya görüşü ve edebiyat anlayışı, Nuri Pakdil tarafından çıkartılan *Edebiyat* dergisi çevresinde şekillenmiştir. İçeriğini İslamiyet ile doldurdukları “yerli düşünce”nin ve bunun devamı olan “yerli edebiyat” anlayışının ürünlerini veren *Edebiyat* dergisi, Ortadoğu’yu çok önemsemiş ve Ortadoğu bilinci uyandırmak üzere farklı türlerde yayınlar yapmıştır. Arif Ay’ın şiire ve şehre bakışı İslami bilincin

⁹ Şiirde öykülemenin çeşitli boyutlarıyla incelendiği bir kaynak için bk. Nurullah Çetin, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, 3. bs., Öncü Basım, Ankara, 2004, s.36-41.

¹⁰ Doğan Aksan, *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, 2. bs., Engin Yay., Ankara, 1995, s.205-217.

¹¹ Gerek anlam sapmalarıyla gerekse yazım sapmalarıyla ilgili olarak bk. Ünsal Özünlü, *Edebiyat Dil Kullanımları*, Doruk Yay., Ankara, 1997, s.132 ve 140.

¹² Hilmi Uçan, *Dilbilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi*, Hece Yay., Ankara, 2008, s. 57-59.

dışlaşması şeklinde ortaya çıkmış, İslam tarihinin yıldızı olmuş önemli şehirler, şairin kalemine yansımıştır. Bütün dünyaya ve insanlığa medeniyet perspektifinden bakan ve Batılılaşma eleştirisi yapan *Edebiyat* dergisi yazarları gibi Arif Ay da, şehir olgusuna İslam medeniyeti bağlamında bakmıştır. *Şiirimin Şehirleri*'nde şair, İslam medeniyetinin eski parlak günlerini yitirilişinin ve Batı medeniyetinin 19. ve 20. yüzyıllarda Müslüman coğrafyasını deyim yerindeyse "talan edişi"nin ıstırabını duymuş ve şiirlerine bu ıstırabı yansıtmaya çalışmıştır. *Şiirimin Şehirleri*, "güzel dünlerin ama korkunç bugünlerin" hikâyesini anlatmaya çalışmakta, şehirleri medeniyetimizin bir temsilcisi olarak görmektedir. Dün; ilmin, sanatın, adaletin, huzurun, saadetin sembolü olan şehirlerde bugün Müslüman kanı akıtılmakta, Müslümanlara zulüm uygulanmaktadır. Bu da Arif Ay şiirini oldukça hüznü ve trajik bir noktaya çeker; ancak hiçbir zaman bütünüyle bir umutsuzluğa büründürmez. Zira İslami bakış, Allah'ın rahmetinden ümit kesilemeyeceği inancını ihtiva eder.

KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan, *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, 2. bs., Engin Yay., Ankara, 1995.
- ASLAN, Hanifi, *Edebiyat Dergisinin Özetli Fihristi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 1996.
- AY, Arif, *Şiirimin Şehirleri*, Okur Kitaplığı, İstanbul, 2011.
- ÇETİN, Nurullah, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, 3. bs., Öncü Basım, Ankara, 2004.
- KABAKLI, Ahmet, *Türk Edebiyatı*, C.3, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., İstanbul, 1974.
- KARATAŞ, Turan, "Arif Ay'ın Şiirlerinde Medeniyet Eleştirisi", *Hece*, Mart 2007, S.123, s.84-88.
- NARLI, Mehmet, "Şair Ahlakı, Arif Ay, Hıra ve Dosyalar", *Hece*, Mart 2007, S.123, s.95-99.
- ÖZ, Asım, "Arif Ay ile Şiir ve Siyaset Üzerine":
<http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=192987> (15.09.2012)
- ÖZBAHÇE, Osman, "Rasim Özdenören'le Edebiyat Dergisi ve Nuri Pakdil'in Yazarlığı Üzerine", *Atlılar*, Haziran-Ağustos 2001, S.9, s.31.
- ÖZDENÖREN, Rasim, "Tavır Koymanın Dili", *Yedi İklim*, Ocak 1995, S.58, s.7-10.
- ÖZÜNLÜ, Ünsal, *Edebiyatta Dil Kullanımları*, Doruk Yay., Ankara, 1997.
- PAKDİL, Nuri, *Bağlanma*, Edebiyat Dergisi Yay., Ankara, 1979.
- PAKDİL, Nuri, "Kalemin Yüğü", *Edebiyat*, Şubat 1969, S.1, s.1-4.
- SU, Hüseyin, "Çelik Adam", *Hece*, Ocak 2004, S.85, s.8-15.

ŞAKAR, Cemal, "Nuri Pakdil'in Tarih Perspektifi", *Düşünen Kalem Nuri Pakdil* içerisinde, Kahramanmaraş Belediyesi, Ankara, 2011, s. 119.

Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, C.1, 3.bs., YKY, İstanbul, 2010.

UÇAN, Hilmi, *Dilbilim, Göstergibilim ve Edebiyat Eğitimi*, Hece Yay., Ankara, 2008.

ZORKUL, Tahir, "Gelenek ve Arif Ay'ın Şiiri", *Turkish Studies*, Spring 2012, Volume 7/2, s.1301-1319.